

Warszawa, 14 października 2026 r.

prof. dr hab. Piotr Reichert

Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie

Recenzja pracy doktorskiej mgr Joanny Filuś-Olenkiewicz

Zleceniodawca recenzji:

Rada Dyscypliny Artystycznej Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku, zlecenie podjęte Uchwałą nr 30/2026 z dnia 22 czerwca 2026 roku, na podstawie art. 190 ust. 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.), powierzające mi rolę recenzenta rozprawy doktorskiej w postępowaniu doktorskim Pani mgr Joanny Filuś-Olenkiewicz.

Do nadesłanego przez Przewodniczącego Rady Dyscypliny Artystycznej, prof. dr hab. Przemysława Stanisławskiego pisma, dołączono:

- pełną dokumentację złożoną przez Doktorantkę, wraz z pracą doktorską, zawarte na nośniku elektronicznym
- płytę CD z zapisem dzieła artystycznego Doktorantki

Recenzja

Praca doktorska mgr Joanny Filuś -Olenkiewicz, traktująca o twórczości kompozytorskiej Karola Borsuka, stanowi próbę wszechstronnego wnikięcia w istotę muzyki Kompozytora, odczuwanej z perspektywy wykonawczynie wielu jego utworów, ale także osoby znającej twórcę osobiście. Praca zawiera dzieło artystyczne w postaci zapisu utworów Karola Borsuka przeznaczonych na altówkę oraz opis tego dzieła, który z racji tematyki obejmującej twórczość dotychczas nie badaną, jest bardzo obszerny. Wypada zatem - po wstępnym przesłuchaniu nagrań - najpierw zagłębić się w część opisową, by następnie z należytą wnikliwością formułować ocenę interpretacji oraz jakości wykonania tytułowych utworów na altówkę. Autorka już we wstępie swojej rozprawy podkreśla nierozłączność praktyki artystycznej, a więc własnej pracy nad utworami, ze świadomymi działaniami badawczymi obejmującymi wszystkie elementy dzieła muzycznego, w procesie kształtowania interpretacji zaplanowanych prawykonanych.

Teza postawiona w tytule pracy – o wkładzie Kompozytora w rozwój polskiej literatury altówkowej XXI wieku – określa utwory na altówkę Karola Borsuka jako wzbogacające

dorobek ostatnich dziesięcioleci w tym zakresie w twórczości kompozytorów polskich. Poza recenzjami prasowymi, nagrodami czy opiniami kilku znanych postaci życia muzycznego, brak jest w powszechnym obiegu jakiegokolwiek monografii, toteż należy przyjąć, iż zgodnie z przedstawionymi świadectwami, a także subiektywną oceną piszącego recenzję, zaprezentowane utwory posiadają istotną wartość artystyczną, która zostanie w przyszłości potwierdzona, bądź też nie. Przytoczone w tekście pracy przykłady nutowe, które wraz z opisem zagadnień wykonawczych przybliżają materię techniczną utworów, pokazują jak zręcznie, z wyczuciem możliwości instrumentu, zostały one skomponowane, posiadając przy tym duży ładunek emocjonalny. Tym samym prowadzi to do wniosku, że miniatury te mogą być cennym uzupełnieniem najnowszej literatury instrumentu. Potwierdza to tezę Autorki zawartą w tytule pracy.

Opis dzieła artystycznego

Pierwsze dwa rozdziały, bardzo istotne dla dalszych rozważań Autorki w toku pogłębionej analizy utworów, przedstawiają sylwetkę Karola Borsuka, jego drogę twórczą oraz inspiracje na polu kompozycji. Autorka podkreśla wszechstronność zainteresowań kompozytora, rozciągających się także na niemuzyczne dziedziny sztuki, które stworzyły z niego erudytę potrafiącego czerpać inspiracje z literatury, sztuk plastycznych, folkloru czy otaczającej go przyrody. Niemal wszystkie zawarte na płycie utwory posiadają tytuły wskazujące na źródła inspiracji. Tu należy wspomnieć o początkach komponowania. Karol Borsuk, z wykształcenia skrzypek, z powołania także kierownik chórów, zespołów, dyrygent, impuls do swej nowej działalności poczuł stosunkowo późno, w wieku 52 lat. Nowy sposób wyrażania siebie poprzez pisanie utworów, głównie na skrzypce, zaczął dopiero kiełkować, by stać się wkrótce jego główną pasją. Jak podaje w swej pracy Pani Joanna Filuś-Olenkiewicz, znajomość z kompozytorem mająca swój początek w roku 2010, stanowiła istotny impuls dla twórcy, by rozpocząć komponowanie na altówkę, a także autoryzować transkrypcje wcześniejszych utworów skrzypcowych sporządzone przez Autorkę pracy. Wstępny rozdział pracy dotyczący metodologii badań systematyzuje podejście Doktorantki do pracy nad utworami. Narzędzia analityczne, jak analiza formalna, harmoniczna, fakturalna i stylistyczna, łączą się u niej z badaniami źródłowymi i własnym doświadczeniem artystycznym, co w sumie pozwala artystce kształtować interpretację. Wobec braku jakiegokolwiek tradycji wykonawczej utrwalonej w postaci nagrań czy opisów, świadomy artysta powinien znaleźć gruntowne uzasadnienie swoich decyzji wykonawczych. Tak też dzieje się w przypadku utworów będących przedmiotem doktoratu Pani Joanny Filuś-Olenkiewicz. Autorka trafnie odczytuje charakter każdej z miniatur i stosownie do ich cech dominujących dobiera narzędzia badawcze. Dużo uwagi poświęca analizie harmonicznnej, która niemal wszędzie pozwala określić kształt występujących napięć i przebieg narracji. Utwory Karola Borsuka, z pewnością rozpoznawalne stylistycznie, są ogólnie scharakteryzowane przez Doktorantkę jako nowatorskie (str. 25, 154), choć „przy głębokim zakorzenieniu w tradycji” (str.155). W moim odczuciu muzyce Karola Borsuka nie można odmówić oryginalności, ale czy –

zważywszy na czas jej powstania – jest to nowatorstwo? – stwierdzenie to budzi moje wątpliwości.

Ocena dzieła artystycznego

Przedstawiona do oceny płyta CD zawiera 25 utworów o czasie trwania w granicach od 1 do 3-4 minut, co klasyfikuje je jako miniatury; wyjątek stanowią *Piccola Fantasia* – 6 minut i *Fantasy for solo viola, Choir and Orchestra* – 8 minut. Autorka kilkakrotnie wspomina o idiomatyce altówkowej, którą kompozytor z racji bycia skrzypkiem i zarazem dyrygentem zespołów instrumentalnych, doskonale czuł. Słuchając przedstawionych nagrań, można stwierdzić, że bez względu na indywidualny rys poszczególnych miniatur, takie cechy gry Doktorantki, jak brzmienie, a także wyprowadzanie dźwięku, nosi w sobie stricte altówkowy charakter, przywołując niekiedy skojarzenie z jakże znanymi dziełami na altówkę solo Maxa Regera czy Paula Hindemitha. Pierwsze dziesięć utworów ze wspomnianej płyty – przeznaczone na altówkę solo – dobitnie ukazują możliwości wykonawcze Kandydatki w tym zakresie. Uwydatniają się one szczególnie w następujących utworach :

Kolding – miniatura wymagająca lekkości artykulacji dla uchwycenia lapidarnie zestawionych kontrastów nastrojów; artystka po mistrzowsku koreluje sekwencje „lekkie” z masywnymi zwieńczeniami odcinków.

Odessa – nieco dłuższa od poprzedniej miniatura (28 taktów), gdzie cechą dominującą jest duże skonstrastowanie artykulacji, wymagające niekiedy szybkiego przechodzenia z *arco* na *pizzicato*, oraz sprawności w realizowaniu niuansów dynamicznych zapisanych w partyturze. Na krótkich przestrzeniach artystka umiejętnie zestawia żartobliwy charakter dominujący w utworze z momentami lirycznymi, tworząc za pomocą różnicy planów dynamicznych iluzję dialogu.

Scherz I i *Scherz II* – jak podaje Doktorantka, stanowią one rodzaj muzycznej zabawy instrumentem (pierwotnie były to skrzypce). W wykonaniu altówkowym wyraźnie słychać pewną przewrotność narracji – zestawianie szybko po sobie następujących zmian artykulacji (*pizz./arco*), czy raptowne zmiany dynamiki i częste zmiany tempa. W tak krótkich formach trudno jest mówić o planie harmonicznym, toteż wydobywanie dysonansów i zmieniającej się kolorystyki – jakie słychać na nagraniu - wydaje się być właściwą decyzją wykonawczą dla tych swoistych żartów muzycznych.

Fantazja d-moll – inspirowana zbiorem *12 Fantazji na skrzypce solo G. Ph. Telemanna* daje okazję do zaprezentowania umiejętności gry polifonicznej, a zarazem właściwego ukazania dramaturgii formy, rozwijanej w oparciu o plan harmoniczny i lokalne zagęszczenia faktury. Pani Joanna Filuś-Olenkiewicz znakomicie realizuje ten współczesny utwór stylizowany.

Piccola Fantasia – Fantazja bez barokowych odniesień, pozwalająca wykonawcy dać upust własnej fantazji; tak też należy odczytać arcyciekawą interpretację doktorantki. Realizując precyzyjnie zapis partytury, przedstawia własną, przekonującą wizję miniatury.

Kazimierz – miniatura będąca retrospekcją wspomnień kompozytora z wizyt w miasteczku, a także efektem inspiracji powieścią „*Dwa księżycy*” M. Kuncewiczowej. W miniaturze brak jest konkretnych wskazań co do tempa; równie oszczędne są oznaczenia dynamiczne. Wykonawca musi według własnego wyczucia kreować nastroje i dramaturgię. Doktorantka czyni to niezwykle sugestywnie, czym udowadnia swoją wysoką wrażliwość i zdolność do przekazu treści utworu.

Wolke 7 – utwór wymagający sprawnego operowania materia wielodźwiękową, przy tym wystrzegania się zbyt ostrej barwy dźwięku, która mogłaby zachwiać budowanym tu nastrojem liryzmu. Wykonawczynie zręcznie wypełnia to zalecenie, płynące z samego tekstu miniatury.

Preludium a canzona – bardzo ciekawy strukturalnie utwór, napisany w 2023 roku, wymagający od altowiolisty posłużenia się własnym głosem w postaci krótkich sekwencji wokalnych, nałożonych na partię instrumentalną. W wykonaniu Doktorantki brzmi to niezwykle poruszająco.

Duety na flet i altówkę – podobnie jak niektóre z miniatur solowych, zaistniały pierwotnie jako transkrypcje duetów na skrzypce i altówkę, bądź na inne ansamble, np. *Ave Maria* (2013) – na dwa głosy wokalne. To wskazuje na konieczność zastosowania w procesie interpretowania uniwersalnych zasad narracji muzycznej, takich jak: wspólne dążenie do kulminacji oraz ich rozwiązywania, też czy pewne cechy dykcji wokalne – zwłaszcza oddechy i odstępy międzyfrazowe. Te elementy realizowane są przekonująco we wszystkich przedstawionych utworach. Również cała materia warsztatowa duetu jako formy kameralnej nie budzi zastrzeżeń. Grę artystek (partię fletu realizuje Pani Cornelia Gehlmann-Dinca) cechuje spójność rytmiczna, barwowa, precyzja intonacyjna.

Ostatni z utworów i zarazem jedyny z towarzyszeniem orkiestry i chóru – *Fantazja na altówkę solo, chór i orkiestrę* – stanowi swobodną formę z ewidentną przewodnią rolą altówki. W jej partii znaleźć można zarówno elementy liryczne, jak i wirtuozowskie – te szczególnie w krótkich, kilkutaktowych odcinkach kadencyjnych. Wykonanie Doktorantki odznacza się solistyczną inwencją, wielobarwnością oraz znakomitą brzmieniem na tle orkiestry i chóru.

Reasumując: wysoko oceniam poziom artystyczny wykonania utworów zawartych w przedłożonym dziele artystycznym.

Konkluzja

Należy uznać, że praca doktorska Pani mgr Joanny Filuś-Olenkiewicz, dzięki starannie dobranym i umiejętnie wykorzystanym narzędziom badawczym oraz wysokiemu poziomowi artystycznemu sztuki wykonawczej, rozwiązuje w wyczerpujący sposób przedstawioną problematykę i udowadnia założoną na wstępie tezę. Wnikliwy opis przedłożonego dzieła artystycznego oraz idąca za tym przekonująca interpretacja mało znanych utworów muzycznych, świadczą o dojrzałości artystycznej Kandydatki; dowodzą także umiejętności samodzielnego prowadzenia prac badawczych.

Stwierdzam, że Doktorantka rozwiązała zagadnienie artystyczne zawarte w tytule pracy i bez zastrzeżeń spełnia wymagania sformułowane w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. **Pracę doktorską mgr Joanny Filuś-Olenkiewicz oceniam wysoko i stawiam wniosek o jej przyjęcie.**

Prof. dr hab. Piotr Reichert